

УДК 81: 161. 2'367:33

Горох Г.В.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

У статті розглядаються фразеологічні особливості ділового мовлення, різні види вправ та завдань, які можна використати на заняттях із ділової української мови.

Ключові слова: фразеологія, особливість ділового мовлення, творчі вправи та завдання.

Формування національно свідомого громадянина, вміння правильно користуватися в усному та писемному мовленні фраземи значною мірою характеризує загальний рівень володіння мовою, тому процес збагачення мовлення учнів українською фразеологією набуває особливої ваги. Одне з головних завдань, що стоїть перед викладачами ділової української мови в умовах національного відродження суспільства є збагачення словникового фразеологічного запасу учнів, граматичної будови їхнього мовлення, оволодіння культурою мовленнєвого спілкування, зокрема українським мовленнєвим етикетом [1, с. 16-19], тому виникла потреба знайти більш ефективні засоби педагогічного впливу на особистість школяра через вивчення й засвоєння курсу фразеології рідної мови.

Проблема збагачення мовлення учнів взагалі і українською фразеологією зокрема, завжди цікавила вчених, методистів, передових учителів. Ефективні шляхи збагачення мовлення пропонували у свій час учені-психологи І.О. Синиця, Г.С. Костюк, Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін. Методичний аспект фразеології виразно намітився у працях Я.А. Коменського, К.Д. Ушинського, В.О. Сухомлинського, Ф.І. Буслаєва, О.О. Потєбні, І.І. Срезневського, І.С. Олійника, О.М. Біляєва, Л.І. Скрипника, Г.М. Удовиченка, М.І. Пентилюк, В.Я. Мельничайка, М.Г. Стельмаховича тощо.

В останні десятиріччя особливої актуальності набула проблема лінгводидактичного забезпечення змісту і форми роботи з фраземами, питання мінімізації української фразеології ще не досліджено певною мірою.

Теорія і практика роботи над фразеологізмами на заняттях із ділової української мови потребує глибшого вивчення. Оскільки у дослідженнях мало висвітлюється це питання.

Отже, на сучасному етапі особливо актуальними стали питання роботи з фраземами на заняттях із ділової української мови.

Щодо стилістичної специфіки фразем то звичайно в українській мовознавчій традиції аналіз уживання фразем у тексті зводять до вивчення їхніх функціонально-стильових характеристик. Тобто вивчення того, яким чином у текстах якого стилю вживаються ті чи інші фраземи нашої мови та з якою метою. З іншого боку, одним із завдань таких студій є вироблення правил уживання фразем у мовленні залежно від умов та форм комунікації. І хоча для кожного зі стилів поряд зі спільними мовними особливостями властиві також і специфічні ознаки, що виявляються у доборі слів і фразеологічних одиниць [2, с. 185], загальне призначення фразеологізмів, незалежно від стилю, – надання образності, експресивності, емоційності усному або писемному текстові, увиразнення його.

Мета: визначити теоретичні основи вдосконалення методики роботи над збагаченням мовлення студентів українською фразеологією на заняттях з ділової української мови.

Завдання: визначити рівень уміння студентів використовувати українські фраземи в усному діловому і писемному мовленні, розробити систему вправ, спрямовану на формування в студентів умінь і навичок доцільного використання фразем у діловому мовленні.

Предметом дослідження є процес збагачення мовлення студентів українською фразеологією на заняттях із ділової української мови. Зміни в економіці, політиці, нові форми господарювання потребують чітких фразеологічних сполук, які допомагатимуть оформлювати думку, пояснити важливі економічні, соціальні, наукові проблеми.

Під час проведення практичних занять із ділового мовлення звертаємо увагу на такі завдання, які гарантують правильність мови під час складання текстів документів, вивчення частин мови у функціональному аспекті, проведенні ділових ігор (прес-конференцій, нарад, засідань, зборів тощо).

Пропонуємо різні завдання.

Фразеологічна модель. «Дієслово + іменник»

1. Продовжити ряд.

Мати – характер, дар, талант...

Ставити – п'єсу, мотор, намет ...

Взяти (брати) – на поруки, участь ...

Зняти (зняти) – з посади, з роботи, крик ...

2. «Прикметник + іменник»

Веселий – хлопець, день ...

Великий – перерва, піст ...

Важливий – крок, почин ...

3. Фразеологічна модель. «Прикметник + іменник»

Незважаючи на (кризу, умови, успіх, досвід, інтерес, ситуацію, розвиток).

Відповідно до (угоди, протоколу, рішення, наказу, інструкції, умов, контракту, рішення).

Згідно з (вимогою, договором, умовою, резолюцією, протоколом, угодою).

4. Продовжити розмову двох приятелів. Один із них сказав: «Не хотів би я, щоб ти залишився з носом»
5. Скласти речення з фразеологізмами. Які б стосувалися ділового мовлення. Гладити по голівці, сам не свій, без ножа різати, пиши пропало, нестися високо, брати за живе, пуп землі, ні в які двері не лізе.
6. Скласти твір-мініатюру у діловому стилі, використавши фразеологізми, які вживаються в діловому мовленні.
7. Скласти речення з наведеними виразами: як сніг на голову; від а до я; кривити душею; спіймав на гарячому.
8. Скласти 5 прислів'їв, які б стосувалися ділового мовлення, поставити розділові знаки, визначити тип речення.
9. Скласти текст рекламного оголошення дбаючи про максимальну стислість та інформативність.
10. Складіть рекламу Вашого навчального закладу.
11. Складіть промову, що агітує молодь за здоровий спосіб життя.
12. Складіть список орієнтовних питань для того, щоб взяти інтерв'ю у відомого у Вашій галузі фахівця.
13. Дискусія і полеміка. Що в них спільного?
14. Визначте стиль і основну думку тексту. Назвіть образні засоби, за допомогою яких автор висловлює своє ставлення до української мови.

Хто сказав, що слово не дихає? Хто думає, що мова не пахне?! Вслухайтесь! Дихає українське слово Десною і Борисфеном, Буковиною і Лемківщиною, Карпатами і Луганчиком! А як пахне наша метка мова! Волинськими духмяними смерічками, рівненськими запашними соняшниками, гарячими Київськими чорнобривцями, донецькою степовою материнкою. То як же не відчувати її доторку, її смаку, її пахоців? Якщо навіть ти прожив в Україні хоча б тільки день! А вже як живеш тут роками і десятиліттями, смакуєш її пухку пшеничну паляницю, п'єш її молочні

соки, вмиваєшся її росою, слухаєш її дзвони, то хіба не стала вона тобі лагідною матінкою?! (За А. Листопад – Нікітіною).

15. За фразеологічним словником будуйте синонімічний ряд до слів із загальним значенням людина, гроші, думати.
16. Доберіть до фразеологізмів відповідні прислів'я і приказки. Які з них можна використати у діловому мовленні?
Був під возом і на возі -
Далеко не заїдеш -
Лякана ворона -
Солом'яний парубок -
Стара лисиця -
Як світ світом -
17. Доберіть варіанти до фразем, з'ясуйте їхні типи.
Круг пальця обвести -
Кресати підковами -
До останньої краплі -
Ранній птах -
Переводити мову -
18. За фразеологічним словником з'ясуйте всі значення багатозначних фразем.
Різати око -
Давати / дати ляпаса -
Вертітися на язичку (язиці) -
Вогнем (полум'ям) дихати -
Перед лицем -
19. Доповніть фраземи паронімічними парами.
В корені -
З дідів прадідів -
Лізти в очі -
Лягти на стіл -
Побачити світ -
20. За словником української мови в 11-ти томах з'ясуйте значення омонімічних фразем і складіть із ними речення.
Вводити / ввести в закон, зав'язати голову, мати на увазі, стояти в голові, бити чолом.
21. Складіть речення з фраземами. Слушні слова; старший куди пошлють; прикусити язика; торішній сніг; республіканські цінності; в сірка очей позичати.
22. Підберіть фразеологізми до поданих слів: дисципліна, організація, характеристика, ретельно, старанно, активний, позитивний, пасивний, серйозний, справедливий, наполегливий, енергійний, невірноважений.
23. Напишіть психолого-педагогічну характеристику студента вашої групи, використавши фразеологізми.
24. Напишіть фразеологізми, які визначають риси характеру людини.
25. Розкажіть про свого товариша, використовуючи фразеологізми.
26. Доберіть фразеологізми до поданих слів: ввічливий, пристрасний, щасливий, корисний, хвастливий.
27. Введіть подані слова у фразеологізми.
Білий, тихий, везти, берегти, малий, гіркий, шити, варити.
28. Доберіть із текстів, фразеологізми, які вживаються в діловій українській мові.
29. Прочитайте і запам'ятайте переклад сталих словосполучень український варіант запишіть, вставляючи пропущені префікси.
Одобрить решение - ... хвалити рішення;
Приобрести по дешовке - придбати за ... цінь;

- Потерять напрасно время - ... марнувати (гаяти) час;
Разгар спора - ... пал суперечки;
На ваше усмотрение – на ваш ... суд;
Заплатить по счету - ... платити рахунок;
Цены нет (кому, чему) – ціни не можна ... класти (кому, чому);
Отпуск по болезни – ... пуста через хворобу (у ... в'язку з хворобою);
Поднимают крик - ... чиняти галас.
30. Напишіть доповідну записку про наукову роботу, виконану під час проведення тижня «Передаємо нащадкам наш скарб – рідну мову», використавши фразеологізми.
31. Напишіть звіт про практику в таборі відпочинку, використовуючи фразеологізми.
32. Напишіть твір про свій факультет використавши фразеологізми, до складу яких ввійшли б числівники.
33. Напишіть твір на тему: «Вмирає все в житті, та не вмирає слово...» (А.Малишко), використавши фразеологізми.
34. Наведіть приклади стійких (трафаретних) словосполучень, що найчастіше вживаються в діловодстві.
Розподіліть студентів на 4 групи, кожній групі дайте завдання підготувати презентацію, вживаючи фразеологізми. Після виступів обговорити результати роботи кожної групи (насамперед, чи вдалося їм діяти як команді).
35. Прочитати рекомендовані книги (за вибором викладача) про кращі світові фірми з високим рівнем корпоративної культури та обговорити на занятті.
36. Розгляньте ситуації встановлення контактів та взаємодії з використанням вербальних і невербальних засобів спілкування (проводиться у вигляді рольової гри).

Отже, запропоновані завдання і вправи забезпечать засвоєння теоретичних відомостей про фразеологічні одиниці, вироблення вмінь добирати потрібні фразеологізми для висловлення, виявлення етнокультурознавчого значення фразеологізмів, осмислення експресивно-емоційного забарвлення, а головне, істотно збагатити мовлення студентів. Ефективність роботи над збагаченням мовлення студентів українською фразеологією значною мірою підвищується за умови етнокультурознавчого аналізу змісту фразеологізмів, в якому концентровано представлена національна культура, побут, звичаї, вірування українського народу.

Список використаних джерел

1. Беляев О.М., Концепція навчання державної мови в школах України / О.М. Беляев, Л.В. Скуратівський, Л.М. Симоненкові, Г.Т. Шелехова // Дивослово. – 1996. – №1. – С. 16, 18, 19.
2. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / відповідальний редактор Г.П.Іжачкевич. – К. : Наукова думка, 1973. – С. 185.
3. Думська – Кульчиська О.М. Фразеологія. / О.М Думська – Кульчиська. К. : Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія», 2008. – 74с.
4. Амфіренко М.В. Теоретичні питання фразеології / М.В. Амфіренко. – Х. : Вид-во при Харк. ун-ті, 1987. – 137 с.
5. Передрій Г.Р. Лексика і фразеологія української мови / Г.Р. Передрій, Г.М. Смолянїнова. – К. : Радянська школа, 1983. – 208 с.
6. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму / В.Д. Ужченко. К.: Радянська школа, 1988. – 279 с.

The article deals with the phraseological peculiarities of business speech, different kinds of exercises and tasks which can be used at the classes of business Ukrainian.

Key words: phraseology, peculiarity, business speech, creative exercises and tasks.